

PARK-ŠUMA “KOMRČAR” NA OTOKU RABU – STANJE I VALORIZACIJA

PARK-FOREST “KOMRČAR” ON THE ISLAND OF RAB – CONDITION AND VALORIZATION

Roman ROSAVEC*

SAŽETAK: Područje današnje park-šume u prošlosti se koristilo kao pasište za stoku žitelja grada Raba. No, međutim, rapski nadšumar Pravdoje Belia, to područje gledao je drugim očima i odlučio pošumiti tu površinu. Nailazio je na žestoke otpore, čak su mu i sadnice čupali, ali on nije odustajao od svoje namjere. Razvilo se tu divno zelenilo kojega Zavod za zaštitu prirode u Zagrebu na temelju rješenja od 15. 3. 1965. godine, a na temelju Zakona o zaštiti prirode, upisuje u registar zaštićenih objekata prirode u kategoriju rezervata prirodnog predjela, a prema danas važećem Zakonu u kategoriji park-šuma.

Izgled vegetacije danas, u mnogočemu se razlikuje od stanja u vrijeme Pravdoja Belije i neposredno nakon njegove smrti. Danas tu uglavnom prevladava autohtona vegetacija koja je dosta devastirana, najčešće iz razloga slabe brige o njezinom rastu i razvoju.

Zbog velikog broja stabala te velike gustoće, a u svrhu što preciznijih mjerenja i dobivanja pouzdanih rezultata, čitava park-šuma Komrčar, površine od 8,3 ha, podjeljena je na manje segmente, odnosno plohe. Pojedina ploha ograničena je šetnim stazama kroz park. Na taj način dobili smo 37 ploha. Na svakoj plohi utvrđen je florni sastav (sloj drveća, sloj grmlja, sloj prizemnog rašća).

Bitno je napomeni da je čitavo područje park-šume podijeljeno u tri zone zbog lakšeg korištenja, održavanja i intervencija u kompoziciji parka.

Ključne riječi: Rab, Komrčar, vegetacija, gospodarenje, biološko-ekološka valorizacija.

UVOD – Introduction

Grad Rab svake godine u ljetnim mjesecima posjećuje mnogo ljudi, ponajprije turista. Nema onoga tko se barem jednom ne prošeće kroz park-šumu Komrčar. Izgled ove zelene površine temelji se na radu Pravdoja Belije, rapskog nadšumara koji je ozelenio nekada pusto pasište povrh grada Raba. Park-šuma Komrčar počela se uzdizati tj. pošumljavati 2. studenog 1890. godine, da bi se isto završilo 1905. godine. Pošumlja-

vanje je započelo borovima, a kasnije se unosila autohtona vegetacija. Njegov glavni zadatak bio je ozeleniti cjelokupnu površinu i tek kasnije dati joj parkovnu formu. Znao je već tada, kao veliki poznavatelj šumarske struke, što će za buduća pokoljenja značiti ozelenjen Komrčar kao ukras okolice grada, dakle kao gradsko zelenilo neposredno uz kupalište. Park-šuma predstavlja zelenu kapu grada Raba, koja ima ekološko-estetsku, zdravstvenu i turističko-rekreativnu ulogu. Komrčar je zaštićen 15. ožujka 1965. godine u kategoriji rezervata prirodnog predjela, odnosno, u danas važećoj kategoriji park-šume. Površina park-šume Komrčar iznosi 8,3 ha.

* Roman Rosavec, dipl. ing., Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, Svetošimunska 25

Iako je ovaj prostor turistu, šetaču prekrasan i nepovnljiv, svaki malo bolji poznavatelj vegetacije i njezino izgleda te pejzažno-arhitektonskih elemenata i

problematike primijetit će mnoge nedostatke. Kako ti nedostaci ne bi postali nepremostivi, potrebno je hitno intervenirati i poboljšati stanje park-šume Komrčar.

METODE ISTRAŽIVANJA – Methods of the research

Zbog velikog broja i velike gustoće stabala, a radi što preciznijih mjerenja i dobivanja pouzdanih rezultata, čitava park-šuma Komrčar, u površini od 8,3 ha, podijeljena je na manje segmente, odnosno plohe. Pojedina ploha ograničena je šetnim stazama kroz park, pa plohe nemaju iste dimenzije. Na taj način dobili smo 37 ploha. Na svakoj plohi utvrđen je florni sastav (sloj drveća, sloj

grmlja, sloj prizemnog rašća) i utvrđena je pokrovnost sloja drveća koja je izražena u postocima.

Općenito, u radu se daju smjernice za revitalizaciju i poboljšanje stanja te gospodarenje ovim objektom, gledajući taj zeleni prostor kao jedinstvenu biološko-ekološku i pejzažnu cjelinu.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA – Research results

Prema Španjoi & Wolf (1994) sam prostor park-šume Komrčar podijeljen je u tri prostorne, funkcionalne i biološko-ekološke zone (vidi kartu) glede raznolikosti, a to su:

- I zona** – zaštitna zona (usko područje park-šume prema moru)
- II zona** – zona park-šume (središnji dio park-šume)

III zona – zona parka (rubni dio park-šume okrenut prema gradu)

Neovisno o zonaciji, čitava park-šuma podijeljena je na 37 ploha, koje omeđuju postojeće staze.

Florni sastav svake pojedine plohe prikazan je u dolje navedenim tablicama. U njima je dana i pokrovnost sloja drveća i zonska pripadnost svake pojedine plohe.

DI – DJEČJE IGRALIŠTE
ST – TERENI ZA MALE ŠPORTOVE
Đ – ĐARDIN - PARK ZNAMENITIH RABLIJANA
P – INFORMATIVNI PANO
H – VANJSKI HIDRANT
S – RASVJETNA TJELELA
VE – VODENI ELEMENT
(pojljica za ptice, vodeno zrcalo, voda za ptice)

Karta 1. Park – šuma Komrčar na otoku Rabu
Map 1 Park-forest Komrčar on the Island of Rab

Slika 1. Spomenik Pravdoju Beliji u park-šumi Komrčar
Figure 1 Monument to Pravdoje Belija in Park-forest Komrčar
(Foto: Damir Barčić)

Slika 2. Vizura na more iz park-šume Komrčar
Figure 2 View on the sea from Park-forest Komrčar
(Foto: Damir Barčić)

Slika 3. Stari bor uklopljen u autohtonu vegetaciju
Figure 3 Old pine tree in autochthonous vegetation

(Foto: Damir Barčić)

Slika 4. Park-šuma Komrčar
Figure 4 Park-forest Komrčar

(Foto: Damir Barčić)

Slika 5. Staze u park-šumi Komrčar
Figure 5 Pathway in Park-forest Komrčar

(Foto: Damir Barčić)

Tablica 1. Sloj drveća (plohe 1 – 20)

Table 1 Tree layer (plots 1 – 20)

Broj pokusne plohe <i>No of ext. plot</i>	Sloj drveća – <i>Tree layer</i>																			
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
Zona – <i>Zone</i>	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	I	II	II	II	II	II	II
Pokrov. – <i>Cover (%)</i>	75	70	75	80	75	75	80	60	70	65	80	75	75	80	55	65	90	90	65	70
Vrsta – <i>Species</i>																				
Hrast crnika (<i>Q. ilex</i>).					+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Obični čempres (<i>C. sempervirens</i>)					+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+				
Alepski bor (<i>Pinus halepensis</i>)	+	+	+	+	+		+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Arizonski čempres (<i>C. arizonica</i>)					+			+												
Atlaski cedar (<i>Cedrus atlantica</i>)							+			+										
Pinija (<i>P. pinea</i>)							+													
Lovor (<i>Laurus nobilis</i>)										+									+	+
Primorski bor (<i>Pinus pinaster</i>)							+	+		+					+	+		+		

Zelenika (<i>Phillyrea media</i>)								+		+										
Američka duglazija (<i>P. menziesii</i>)																			+	+
Crni jasen (<i>Fraxinus ornus</i>)																			+	+
Dudovac (<i>B. papyrifera</i>)																				+

Tablica 2. Sloj drveća (plohe 21 – 37)

Table 2 Tree layer (plots 21 – 37)

Broj pokusne plohe <i>No of ext. plot</i>	Sloj drveća – <i>Tree layer</i>																
	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.	37.
Zona – <i>Zone</i>	II	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	II	II	II	II	I
Pokrov. – <i>Cover (%)</i>	90	85	85	95	70	65	70	75	90	85	90	85	85	80	85	80	80
Vrsta – <i>Species</i>																	
Hrast crnika (<i>Q. ilex</i>)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Obični čempres (<i>C. sempervirens</i>)	+		+					+	+	+			+	+	+	+	+
Alepški bor (<i>Pinus halepensis</i>)	+	+	+	+	+					+	+	+	+	+	+		+
Arizonski čempres (<i>Cupressus arizonica</i>)	+																+
Lovor (<i>Laurus nobilis</i>)	+	+		+	+	+	+	+			+					+	+
Primorski bor (<i>Pinus pinaster</i>)	+	+	+												+		+
Zelenika (<i>Phillyrea media</i>)	+																
Crni jasen (<i>Fraxinus ornus</i>)			+														
Dudovac (<i>Broussonetia papyrifera</i>)																	+
Pitospora (<i>Pitosporum tobira</i>)					+				+								
Bagrem (<i>Robinia pseudacacia</i>)										+							
Rogač (<i>Ceratonia siliqua</i>)																	+
Maslina (<i>Olea europaea</i>)																	+
Azijska tuja (<i>Thuja orientalis</i>)																	+

Tablica 3. Sloj grmlja (plohe 1 – 20)

Table 3 Shrub layer (plots 1 – 20)

Broj pokusne plohe <i>No of ext. plot</i>	Sloj grmlja – <i>Shrub layer</i>																			
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
Zona – <i>Zone</i>	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	II	I	II	II	II	II	II	II
Vrsta – <i>Species</i>																				
Hrast crnika (<i>Quercus ilex</i>)					+			+	+	+	+	+			+	+	+			
Lovor (<i>Laurus nobilis</i>)					+		+			+	+	+	+	+		+		+	+	+

Crni jasen (<i>Fraxinus ornus</i>)					+			+		+	+					+	+	+	+
Zelenika (<i>Phillyrea media</i>)					+			+	+		+				+	+			
Bodljikava veprina (<i>Ruscus aculeatus</i>)			+		+					+		+	+					+	+
Tetivika (<i>Smilax aspera</i>)					+							+	+	+					
Mirta (<i>Myrtus communis</i>)					+		+	+				+	+						
Lemprika (<i>Viburnum tinus</i>)					+	+	+	+	+	+		+	+	+		+	+	+	+
Šparožina (<i>Asparagus acutifolius</i>)			+	+	+		+	+		+	+	+	+	+	+		+	+	
Pitospora (<i>Pittosporum tobira</i>)					+		+		+	+	+	+	+				+		
Mala žumara (<i>Chamaerops humilis</i>)						+													
Šibika (<i>Coronilla juncea</i>)							+			+	+	+	+		+				
Planika (<i>Arbutus unedo</i>)							+	+											
Širokolisna kalina (<i>L. ovalifolium</i>)							+												
Maslina (<i>Olea europaea</i>)							+												
Veliki vrijes (<i>Erica arborea</i>)							+												
Tršlja (<i>Pistacia lentiscus</i>)								+											
Smrdljika (<i>Pistacia terebinthus</i>)												+	+						
Judino drvo (<i>Cercis siliquastrum</i>)																		+	+

Tablica 4. Sloj grmlja (plohe 21 – 37)

Table 4. Shrub layer (plots 21 – 37)

Broj pokusne plohe <i>No of ext. plot</i>	Sloj grmlja – <i>Shrub layer</i>																	
	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.	37.	
Zona – <i>Zone</i>	II	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	III	II	II	II	II	I
Vrsta – <i>Species</i>																		
Hrast crnika (<i>Quercus ilex</i>)	+		+	+						+	+	+		+	+	+	+	+
Lovor (<i>Laurus nobilis</i>)	+	+	+	+						+		+	+		+		+	+
Crni jasen (<i>Fraxinus ornus</i>)	+	+		+									+	+	+			
Zelenika (<i>Phillyrea media</i>)	+															+		
Bodljikava veprina (<i>Ruscus aculeatus</i>)	+																	
Lemprika (<i>Viburnum tinus</i>)		+											+	+	+	+		+
Pitospora (<i>Pittosporum tobira</i>)	+	+	+	+						+	+		+	+		+		+

RASPRAVA – Discussion

U pogledu zoniranja, prema Španjol & Wolf (1994), čitava park-šuma podijeljena je u tri zone. U prvoj zoni, tj. zaštitnoj zoni predviđa se najmanje ljudske aktivnosti. Taj mali dio aktivnosti odnosio bi se na pripomaganje u održavanju prirodnog razvoja. Druga zona ili zona park-šume je površinom najveća, pa je stoga tu moguća najveća ljudska aktivnost. Budući da ta zona ima i najveću frekvenciju ljudi, tu je potrebno postaviti dovoljan broj klupa, stolova i košarica za otpatke. U ovoj zoni predviđeno je postavljanje vodenih elemenata, te najveći dio hidrantske mreže. Treća zona ili zona parka površinom je najmanja. Kako ona predstavlja glavni ulaz u park od strane grada, tu je potrebno unijeti ukrasno grmlje te taj prostor kvalitetno hortikulturno osmisliti. Tu je također potrebno postaviti ogledne panoe i ostale vizulane komunikacije.

Prilikom provedenih istraživanja, neovisno o zoniranju, a u svrhu što bolje uvida u problematiku park-šume, ona je podijeljena na 37 ploha, koje su međusobno razdijeljene postojećim stazama. Istraživanja ukazuju na brojne nedostake.

Ponajprije, ti nedostaci se odnose na stanje vegetacije. Pojedine su plohe oskudne vegetacijom, pa im u tom pogledu treba posvetiti više pozornosti. Pojedine plohe su preguste, odnosno vegetacija je previše razvijena te dolazi do formiranja monotipske vegetacije. Treba podržavati razvoj svih vrsta u određenom omjeru. Osnovne zacrtane razvojne smjernice parka nisu se kroz razdoblje od preko jednog stoljeća uvijek i pravilno provodile. Uzrok takvog stanja možemo pripisati činjenici da je park-šuma često mijenjala gospodara, pa se u njoj više zadržavalo postojeće stanje nego ozbiljnije radilo. Sve radove (okresivanje grana, vađenje suhih stabala) koje je čovjek trebao obaviti kroz određeno

razdoblje učinila je priroda odjednom te još unazadila park-šumu. Tako je došlo do progaljenih pozicija na kojima se uočava razorno djelovanje bujičnih tokova i vjetra uslijed vremenskih neprilika. Glavne nositelje u sastavu zelenila, kad govorimo o Komrčaru, trebalo bi temeljiti na autohtonim biljnim vrstama, tj. mediteranskim vrstama drveća, grmlja i prizemnog rašća, jer njima u ekološkom i estetskom pogledu ne mogu konkurirati tropske i alohtone vrste. Što se tiče primjene kolorističkih elemenata u sklopu zelenila, postupati umjereno, iako bi pojedine dijelove park-šume i sam ulaz trebalo na neki način 'oživiti' i 'otvoriti' vrstama s lijepim cvijetovima.

Također ne zadovoljava stanje vrtno-arhitektonskih elemenata. Unutar park-šume nalazi se dječje igralište koje je dosta trošno i potrebno ga je obnoviti i osmisliti novim sadržajima (Ijuljačke, klackalice, tobogani i dr.) (Rosavec, 2004).

U park-šumi nema dovoljno klupa, stolova, košarica za otpatke. Staze su dosta trošne, a na pojedinim dijelovima potpuno su uništeni odvodni kanali i rubni kameni, što od starosti i dotrajalosti, što od ljudskog čimbenika. Štete koje se pojave površno se saniraju i ne vodi se briga o estetskoj i stilskoj komponenti. Iako je park-šuma u velikoj mjeri zapuštena, ipak se u pojedinim dijelovima nailazi na velik potencijal za uređenje, oblikovanje i korištenje u smislu formiranja objekata pejzažno-parkovne arhitekture.

Iz svega se može uvidjeti da je u park-šumi potreban kontinuiran rad stručnog kadra u pogledu dotjerivanja, uređivanja i oblikovanja park-šume. Dakako, potrebna je i adekvatna čuvarska služba, a sve u svrhu očuvanja ovog jedinstvenog prostora na otoku Rabu, pa i šire.

ZAKLJUČAK – Conclusion

U prostornom smislu park-šuma Komrčar predstavlja naprosto zeleni dragulj na kamenom prstenu starog Raba. Kao takva i zaslužuje da se s njom postupa brižno i stručno. Općenito sagledavši vrijednost park-šume Komrčar je velika. Rijetko se gdje na Jadranu može naći takav kompleks uglavnom autohtone vegetacije. No, međutim, kako se radi o park-šumi, njoj je potreban svojevrstan oblik pomoći pri razvoju i oblikovanju. Od njena podizanja, odnosno smrti Pravdoja Belije, osnivača ove zelene površine, radovi u park-šumi svedeni su na minimum ili uopće nisu provodani, već je priroda odjednom učinila ono što je čovjek trebao raditi nekoliko godina.

U revitalizaciji treba posao uređenja park-šume Komrčar uskladiti sa svim datostima postojećeg stanja, kako bi se sadržajno i oblikovno zadovoljile potrebe za novim.

Novi sadržaji parkovnog oblikovanja osigurati će dovoljno razloga za "pogled prema unutra", a time će se povećati i broj njegovih posjetitelja, osobito turista.

Prostorna i biološko-ekološka valorizacija postići će se tek pravilnim programom sanacije, poboljšanja i održavanja park-šume Komrčar. U praksi tako proveden program sanacije učinit će da se ovaj prostor valorizira u svim komponentama.

Valorizacija mora biti potpuna, dakle mora uvažavati čimbenike, kao što su:

- prirodnost
- kulturno-povijesni
- ambijetalni
- stilski
- oblikovno-estetski
- biološko-ekološki
- turističko-gospodarski

Da bi se vratio izvorni izgled ovog prostora potrebna je intervencija čovjeka. Ponajprije potrebna je intervencija u pripomoći autohtonoj vegetaciji u razvoju. Na mjestima gdje je ona suviše razvijena usporiti njezin rast, a na mjestima gdje je ona oskudna potrebno je poboljšati uvjete za njezin razvoj. Osim vegetacije za park-šumu su značajni i vrtno-arhitektonski elementi (košarice za otpatke, stolovi, klupe) koje je potrebno kvalitetno uklopiti u ovaj prostor. Raspored staza kroz park-šumu Komrčar je povoljan, ali je potrebno, zbog starosti, pojedine obnoviti i time opravdati njihovu svrhu.

Koliko je park-šuma estetski važna, toliko je važna i biološko-ekološki i rekreacijski. Budući je park-šuma Komrčar relativno mala po površini, ali heterogena po prostornim, reljefnim, biološko-ekološkim i vegetacijskim čimbenicima, glavna okosnica rada s Komrčarom mora biti usmjerena na njegovo zoniranje. Upravo iz tog zoniranja proizaći će rješenja funkcionalno, estetski i bioekološki. Kroz dodatne sadržaje park-šuma može i mora naći svoje mjesto u imidžu Raba i njegovoj turističko-gospodarskoj prezenzaciji.

LITERATURA – References

- Horvatić, S., (1934): Flora i vegetacija otoka Raba. Akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
- Petračić, A., (1938): Zimzelene šume otoka Raba. Glasnik za šumske pokuse 6: 3–60, Zagreb.
- Rab – otok mora, sunca i ljepote (monografija II izdanje). Izdavač GZH; Zagreb 1987.
- Rauš, Đ., (1981): Park Komrčar na Rabu – hortikulturno, estetsko i turističko značenje. Hortikultura 3: 3–11, Zagreb.
- Rauš, Đ., (1983): Parkovi otoka Raba i njihovo hortikulturno i estetsko i turističko značenje. Zbornik Roberta Visianija Šibenčanina (247–266), Šibenik.
- Rosavec, R., (2004): Park-šuma Komrčar na otoku Rabu. Diplomski rad. Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Šimičić, J., (1968): Izvještaj o stanju šteta u park-šumi Komrčar na Rabu. Rab.
- Španjol, Ž., (1991): Zaštita prirode u općini Rab. Magistarski rad, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Španjol, Ž., S. Wolf, 1994: Biološko-ekološka i prostorna valorizacija park-šume Komrčar na Rabu. Šumarski list CXVIII, (5–6): 153–165, Zagreb.
- Španjol, Ž., 1995: Prirodna obilježja Raba, 426 str., Grad Rab.
- Španjol, Ž., 1996: Biološko-ekološke i vegetacijske posljedice požara u borovim sastojinama i njihova obnova. Disertacija. Šumarski fakultet Sveučilište u Zagrebu.

SUMMARY: The present park-forest used to be a grazing area for the cattle of the citizens of the town of Rab. However, Pravdoje Belia, the chief forest ranger of Rab, saw a different purpose for this area and decided to have it afforested. The fiercely opposing citizens went so far as to pull out the planted seedlings, but he did not waver in his intent. His efforts resulted in an exceptionally beautiful green area, which the Nature Protection Institute in Zagreb entered in the registry of protected sites of nature as a natural reserve on March 15, 1965. According to the valid legislation, this area belongs to the category of park-forest.

The current vegetation is very different from the vegetation growing during Pravdoje Belija's life and immediately upon his death. Today, autochthonous vegetation prevails, but is relatively severely devastated out of lack of care for its growth and development.

The entire 8,3 ha of Komrčar park-forest, containing a large number of densely growing trees, has been divided into smaller segments or plots to enable accurate measurements and obtain reliable results. The plots are limited by walking paths through the park. A total of 37 plots have been established. The floral composition has been identified in each plot (tree layer, shrub layer, the layer of ground vegetation).

It should be pointed out that the whole area of the park-forest is divided into zones for easier use, maintenance and interventions in the park composition.

Key words: Rab, Komrčar, vegetation, management, biological-ecological valorization